

ISSN 2616-9320

CENTRAL ASIAN JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

№ 1(2) 2019

#1

KAZAKH ABLAIKHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND WORLD
LANGUAGES

PUBLIC FUND
"TRANSLATORS OF KAZAKHSTAN"

THE JOURNAL IS REGISTERED WITH THE MINISTRY OF INFORMATION AND COMMUNICATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

CERTIFICATE № 16822-Ж ASTANA, 2017

EDITORIAL TEAM

Chief Editor:

S. S. Kunanbayeva - Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan
Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Responsible editors:

A.T. Chaklikova, Professor, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

B. Mizamkhan, Ass. Prof., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

N.A. Aubakir, MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Editor's assistants:

G.S. Assanova PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

K.M. Zhampeyis C.Phil.Sc., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

A.B. Baidullayeva PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Sh. O. Saimkulova MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Technical editor and design:

R.A. Musataev MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

N.A. Aubakir MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Consultants:

Anna Oldfield, University of South Carolina, USA

Christopher Baker, American University of Central Asia, Kyrgyzstan

Uldanay Bakhtikereeva, PhD, prof., PFUR, Russia

Kim Chang Ho - PhD, professor, Pusan University of Foreign Languages, South Korea

Shabdiz Orang - PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

V.I. Karasik, D.Ph.S., Professor, Volgograd Technical University, Russia

КӨРКЕМ МӘТІН ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТ АҚПАРАТ КӨЗІ РЕТІНДЕ

Каламбаева Н. С.¹

¹БМ020700 - Аударма ісі - мамандығы бойынша

2-оқу жылы магистранті

ҚазХҚ және ӘТУ,

Алматы, Қазақстан

E-Mail: nurila.kalambayeva@mail.ru

Андатпа: Мақалада көркем мәтін ұлттық мәдениет ақпарат көзі ретінде қарастырылған. Автор көркем мәтіннің ұлттық құндылықтарын насихаттайтын түрлі көзқарастарды ұсынып, аударманың ондағы атқарар рөлі көрсетілген. Сонымен қатар, мақала авторы ағылшын әдебиетінің әлемге әйгілі жазушысы, 93 жуық детективті романдарының авторы Дж. Х. Чейздің шығармалары және олардың орыс тіліне және қазақ тіліне аударылған мәтіндері негізінде мысалдар берілген.

Тірек сөздер: мәтін, көркем мәтін, ұлттық мәдениет, тұрақты тіркестер, аударма.

Ұлттық мәдениеттің бірден бір көрінісі адамның мәтін арқылы бір бірімен тілдесу қабілеті. Яғни, бұл адам дүниеге келгенде онымен бірге туа біткен қабілет емес, бірте-бірте өсе келе, ата-анасынан тәрбие ала келе, сондай-ақ қоғаммен араласа келе, сол ортаның зағдылықтары мен сөйлеу мәдениетін, салт-дәстүрін, әдет-ғұрыптарын қабылдау, бойына сіңіре отырып жетілу арқылы қалыптасатын қабілет болып табылады. «Мәтін» ұғымы тілтаным теориясында ХХ-ХХІ ғасырлар аралығында пайда болды. Мәтін әлеуметтік тұрғыдан маңызды ақпаратты сақтаудың және ары қарай атадан-балаға мұра ретінде таралуында маңызды рөл атқарады. Мұндағы әлеуметтік тұрғыдан маңызды ақпараттарға біз күнделікті тұрмыста қолданылатын реалиялар, қоршаған ортаның объектілері мен бұрыннан қалыптасқан түсініктер, сондай-ақ, мәдени фактілерді

жатқызамыз. Осындай құндылықтарды жеткізуде маңызды қызмет атқаратын мәтіннің түрі – көркем мәтін болып табылады. Әдіскерлер Щукин мен Кулибина пайымдауынша, көркем мәтінде халықтардың өмірі, салт-дәстүрлері, әдет-ғұрыптары және тағы да сол сияқты маңызды факторлар көрініс табады және осындай көркем шығармаларды оқу арқылы мысал ретінде, шетелдік оқырмандар, әсіресе шетелдік оқушылар мен студенттер әрбір елдің өмірі мен мәдениетмен танысуна жақсы септігін тигізеді. Осы тұстан бастап көркем мәтіннің ұлттық мәдениет ақпарат көзі ретіндегі маңыздылығын қарастырып көрелік.

Көркем мәтін барлық жалпы мәтіндік анықтамаларға сәйкес келеді, яғни, ол құрылымдық-бірегей мағынаға, бірліктерінің және құрауыштарының реттелген тібектілігіне, коммуникативтік

бағыттылыққа ие. Көркем мәтіннің ғылыми және ресми мәтіндерден басты айырмашылығы, біріншіден, қызмет атқару ершелігінде, нақтырақ айтқанда, оның эстетикалық ықпал етуінде. Екіншіден, "көркем туынды дүниетанымның ізін, ақиқатын поэтикалық көрінісін, тілін, өз шеберінің стилін бейнелейді». [Новиков, 1988; 12].

Көркем мәтін автордың ойын объективтендіру, оның шығармашылық ниетін жүзеге асыру, адамзат пен әлем туралы білім мен түсініктерді беру және осы түсініктерді авторлық санадан тыс шығарып, оларды басқа адамдардың игілігіне жұмсау үшін жасалады.

Л.А. Новиков өзінің «Художественный текст и его анализ» атты еңбегінде көркем мәтін туралы былай деген екен: «...выражая суть художественного произведения и концентрируя его идейное, композиционно-структурное и языковое единство, образ автора как своеобразная иерархический высокая поэтическая категория создаваемая сотворчеством читателя, представляет собой детерминанту литературного произведения – главную особенность его содержания и структуры, определяющую его специфику, направление и характер его развертывания и развития»

Көркем мәтін – мәдениеттің өмір сүруінің, алға басуының, әрі ары қарай дамуының бірден бір формасы. Әрбір мәтіннің артында автор, оның өмірді тануының дара жолы, өз оқырмандарымен әрдайым бөлісіп отыратын ақындық әлемі тұрады.

Тілдің эстетикалық қызметінің болуы өзге көркем емес туындылардың стиліне қарағанда, көркем туынды стилінің айқын сипатының көрсеткіші болып табылады. Көркем мәтін тек ақпарат беріп қана қоймай, ең бастысы оқырманға эмоционалды, эстетикалық тұрғыдан әсер етіп, оның санасында көркем образдар мен осы туындыға қатысты ассоциацияларды тудырады.

Көркем мәтін барлық тілдік құралдардың жиынтығы арқылы әлемнің тілдік бейнесін көрсетеді. Қай жағынан алмасаң да, кез келген көркем мәтін ұлттық тұрғыдан ерекше болып келеді, себебі, туындының түпнұсқасында автор өз елінің мәдениеті мен тарихының ерекшеліктерін сипаттайтын фактыларды сөздерді еріксіз, автоматты түрде қолданатын болады. Мысалы: қала аттары, аймақтар, жан-жануарлар, өсімдіктер, тағамдар, киім үлгілері, сондай-ақ, тұрмыстық сипаты, тұрмыс-салты, сол мемлекеттің табиғат көрінісі, елінің әдет-ғұрыптары, және өзге де белгілері – ұлттық көрінісін сипаттайтын бірден бір шарттарының бірі [Файзуллаева, 1979; 25].

Көркем мәтін құдды бір жинағыш линза секілді өз бойына бірнеше ғасырлар бойы жинақтаған мәдени-тарихи ақпарат төңірегінде шоғырланған, «мәдени естелікке» ие. Адам санасы қандай да бір мәдениетпен әрекетке түсіп, соған тән қасиеттерді игеріп, өз бойына сіңіреді және оның қағидаттарын меңгеру арқылы осы мәдениеттің ажырамас бөлігіне айналады.

Осылайша, көркем мәтіндер әлеуметтік-тарихи және көркем-эстетикалық тәжірибені тасымалдаушы «көпір» тәрізді олардың өмір сүрген не өмір сүріп жатқан дәуіріне қарамастан, екі немесе одан да көп мәдениеттердің өкілдерін қиылыстырады.

Көркем әдебиет – ішіндегі әрбір бөлшегі барышна шебер үйлестірілген, жымдаса ұйысқан, ерекше, әрі күрделі жанр болып табылады. Көркем туындыны жазу барысында жазушы өзінің жазушылық шеберлігін, өзіне ғана тән келетін жазушылық стилі мен талантын, оларды жеткізу арқылы туындайтын эстетикалық функцияларын, сондай-ақ, мазмұн мен пішіннің қажетті қалыпқа келтіруі үшін танымдық-психологиялық қабілет-деңгейінің жоғары болуы және тағы да сол сияқты сан алуан проблемаларды кездестіреді. Негізінен көркем әдебиет тілінің басқа функционалдық стильдерге қарағанда иірімі мол. Мысал ретінде кез-келген прозалық шығарманы алар болсақ, ондағы лексикалық-грамматикалық құралдардың көлемін, бір-бірінен айырмашылығын дәлелдеп көрсету, жалпыхалықтық, әдеби немесе ауызекі сөйлеу тілі элементтерінің бір-бірімен өзара байланыса отырып қолданылуы, әр сөздің стильдік реңкпен құбылуының алуан түрлі себептерін, ғылыми тілмен айтқанда, тілдік құралдардың көркем әдебиеттегі атаушылық (номинациалық, референттік), оқырманға әсер ету (прагматикалық), оқырманға эстетикалық тұрғыдан әсер етуі, яғни, оның рухани

талғамына, жан-дүниесіне, ой-өрісіне ықпал жасауы, тәрбиелеу, адамгершілікке тән тағылым-өнегені насихаттау сияқты қызметтерді жеткізудегі рөлін, орнын анықтауда үлкен рөл атқаратын маңызды факторлардан тұрады. Жоғарыда айтылған функциялардың ішінде, эстетикалық функция көркем әдебиеттің басты функциясы болып табылады. осы функцияның басым болуы – оны арнаулы ақпараттық әдебиеттен айымашылығын көрсетеді.

Көркем шығармалар әлемді игеру және қабылдау, ұлттық ерекшеліктерін зерттеуге үлкен мүмкіндік береді.

Тіпті қазіргі заманауи гуманитарлық парадигманың өзінде көркем мәтінді мәдениеттің бірлігі ретінде қабылдау керектігін мәселе ретінде талқыға салып отыр. Бұл әрекеттерімен ғалымдар көркем шығарма мәдениеттің дамуында, өркендеуінде қаншалықты маңызды екендігін айтқысы келеді. Себебі, кез келген мәтін, өз кезегінде дәуірдің мәдени кеңістігіне ене тұра, қоғам тарихының белгілі бір кезеңіне тән мәдениеттің ізін сол дәуірде өмір сүрген белгілі бір халықтың салт-дәстүрін, өмірлік қағидалары мен менталитетін, сондай-ақ, осы мәтінді жаратушы, қағаз бетіне түсіруші, жазушының қайталанбас тұлғасына тән мәдениеті жеткізуге бағытталған.

Осыған қатысты педагогика ғылымдарының докторы, профессор Кулибина Наталья Владимировна өзінің «Зачем, что и как читать на уроке? Художественный текст при изучении русского языка как иностранного» атты кітабында,

көркем мәтін ұлттық мәдениет ақпарат көзі екендігін төменде берілген үш анықтама беру арқылы жеткізгісі келді. Олар:

«Біріншіден, көркем мәтінде халықтың барлық өмірі, соның ішінде маңызды құрауышы болып табылатын мәдениетте бейнеленеді.

Екіншіден, тіл- көркем мәтін жасалатын ауадай қажетті материал, - бұл мәдени феноменнің бірден бір маңызды бөлшегі.

Үшіншіден, көркем мәтін қайталанбас өнер туынды ретінде мәдениеттің артефактісі болып саналады». [Кулибина, 2001; 30]

Көркем мәтіндерде мәдениеттің көрсеткіші және оны үлестіруші ақпарат көзі ретінде ұлттық-ерекше мәнерін бейнелейтін келесідей мәдени компоненттер қолданылады:

- Салт-дәстүрлер, әдет-ғұрыптар;

- Тұрмыстық мәдениет - дәстүрлермен тығыз байланысты, кейде тіпті дәстүрлі-тұрмыстық мәдениет деп те атайды;

- Күнделікті құлықтар, яғни кейбір мәдениеттерде қалыптасқан әдеттер, кейбір қоғамдарда қалыптасқан сөйлеу нормалар, сондай-ақ олармен байланысты кейбір линвомәдени қауымдар иеленушілерінің қолданатын мимикалық және пантомимикалық кодтары;

- Әлемнің ұлттық бейнесі қоршаған әлемнің қабылдау ерекшеліктерін бейнелеуші және қандай да бір мәдениетті таныстырушы өкілінің ұлттық тұрғыдан ойлау ерекшеліктерін көрсетеді;

Белгілі бір этностың мәдени

дәстүрлерін бейнелеуші көркем мәдениеті [Антипов, 1989; 77].

Көркем мәтіннің ішіндегі ұлттық құндылықты өзге ұлттарға жеткізудің бірден бір тиімді, әрі маңызды жолы бұл – өзге тілдерге аудару. Аударма тек тілдердің ғана қарым-қатынасы емес, сонымен қатар мәдениет, әдебиет байланысында басты мәселе екенін контекст, интертексттілік дәрежесінде көрсетуді көздейді.

Адамзат дамыуының әрқилы кезеңінде, әлемнің әр түкпірінде өмір сүрген сөз өнері зергерлерінің ақыл-ойынан туып, әр түлі тілде жарық көрсе де, бүгінгі таңда дүние жүзінің күллі халық сусындар рухани бастауға айналған көркем туындыларда ана тілімізде оқуымыз да, қазақ топырағында дүниеге келген қазақ ақындары мен жазушыларының өз тілімізде сөлетуі көркем аударма құдіреті екені ақиқат.

Ұлттық мәдениеттің, тілдердің бірін бірі байытқанында, рухани қазыналардың барлық халыққа да ортақ байлыққа айналуына аударма өнерінің үлесі зор.

Белинский: «Халықтардың бірін бірі білуі, идеялардың өзара алмасып таралуы, осыған байланысты ідебиеттерінің гүлденіп өсуі мен ақыл ойдың дамуы аудармаға негізделеді. [Белинский, 1973; 3]

Аудармашының түпнұсқаның мазмұнына байланыссыз, бірақ оны аудару барысында қол жеткізілетін прагматикалық мақсатты жүзеге асыру мүмкіндігі аудармашының тіл аралық коммуникациядағы рөліне байланысты. Бір жағынан, ол тілдік «делдал»

қызметін атқарады, екінші жағынан, аударма тілде мәтін жасаушы ақпаратты беруші болып табылады. Кез келген қызметтің нәтижесі көбінесе оның мақсатымен анықталатын болса, аудармашылық актінің мақсаты тіларалық коммуникацияның жалпы мақсатына сәйкес келмейді және аударма тілде түпнұсқаға коммуникативтік жағынан тең мәтін жасауды көздемейді.

Аударма үрдісі түпнұсқаны толыққанды берумен қатар, аудармашының өзінің, сондай-ақ тапсырысшының немесе жұмыс берушінің ниетімен байланысты қандай да бір мақсатты жүзеге асыруы мүмкін.

Гачечеладзе: «Аударма – түпнұсқа бейнесі. Осыған орай - түпнұсқа – болмыстың бейнеленуі. Әдебиет – ақиқат өмірдің сырлы суреті, халықтың көркем тарихы; шығарманың арқауы – шындық. [Гачечиладзе, 1961;15]

Аудармаға – өнер деп қарағанда ғана оның өрісі кеңейіп, өркені өсе түспек. Осыған байланысты **К.Юсупов** аудармаға **3 міндет** артады:

1. Ұлттық мәдениеттің өзіндік қайталанбас төлтума тұрпатын сырт елдерге танытады;
2. Сыртқы мәдениеттердің құндылықтарын жеткізу арқылы жасау, мәдениеттерді жаңғыртып, тын тыныс береді.
3. Осы елдерге тілдерінің сырттан кірген жаңа ұғымдар мен түсініктерді бейнелеуге бейім сөздерді іздестіруге, саралауға бейімді етіп,

жаңғыртып жасандырады. [Юсупов, 2001; 25]

Осы бір ерекшеліктері, аударма жасаудың құндылықтарын ескере отырып жоғарыда аталып кеткен анықтамаларды дәлелдерді айшықтау мақсатында Джейм Чейздің «Із қалмасын атты шығармасынан мысал келтірейік.

Түпнұсқа:

- *Craig peered into the envelope. He saw the negatives and the prints.*

- *'How do I know you haven't copies?' he demanded, his eyes desperately searching Lindsey's calm face**

- *'My dear boy, you should know me better than that,' Lindsey said quietly. 'A bargain is a bargain. I don't cheat.' Craig hesitated, then nodded wretchedly.*

Перевод:

- *Крейг впилился глазами в конверт. Открыв его, он увидел негативы и снимки.*

- *Надеюсь у вас не осталось копий, - нервно проговорил он, глядя на Линдсея.*

- *Тот спокойно встретил его взглядом.*

- *Мой дорогой мальчик, я думал, что ты меня знаешь лучше, - спокойно сказал Линдсей. – Сделка есть сделка. К чему мне хитрить?*

Аудармасы:

Ол конвертті қарай бастады. Ішінде суреттер мен таспа көшірмесі бар екен. Крейг оның сабырлы түріне қарап:

- *Сізде басқа көшірмесі қалып қойған жоқ па? – деп сұрады.*

- *Жарығым, ең дұрысы кісі тани білу керек, - деп салқын-қанды жауап берді. – Уәденің*

- *аты уәде.* Қалай келісті , солай жасалады.

Берілген үзіндіде ағылшындардың танымал мақалы «*A bargain is a bargain*» берілген. Тікелей аудармасы: «Келісімнің аты келісім». Орыс тілінде келесідей аналогтары бар: «Сделка есть сделка», «Уговор дороже денег». Үзіндінің қазақшаға аударылған нұсқасында берілген мақал «*Уәденің аты уәде*» деп аударылды. Өзге еуропалық халықтарға қарағанда ағылшындардың мінезі қарама-қайшы боп келеді. Ағылшын мінезінің ерекшеліктері көбіне олардың арал қасында орналасуымен түсіндіріледі, тіпті осыған қатысты «островная психология» деген термин пайда болған. Осы мақалға қатысты ағылшындардың ұлттық мінезіне тән бірден бір маңызды белгісі – Іскерлігі, ұқыптылығы және үнемшілдігі болып табылады. Ағылшындар өздерінің бизнес жасау және баю тәсілдерін ойлап табуда майталмандылық мен қайрат-жігерілік қасиеттерге ие епті кәсіпкерлер ретінде тарихқа енген болатын. ағаттық пен іске бей-жай қарай, ойламаушылық Тұманды Альбион елі үшін сай келмейді, әрі олардың мңнезіне сай келмейді. Сондықтанда ағылшындар өз бастаған істерін әрдайым ұқыпты және өз уақытында орындайды. Мінез-құлықтарының, ұлттық менталитетінің қалыптасып кеткен осы бір тұстарына қарай «*A bargain is a bargain*» мақалы пайда болды.

Сондай-ақ, ағылшындарда көптеген тұрақты тіркестерді ерте кездегі наным сенімдермен ұштастыра отырып, оларды

күнделікті өмірде қолданған. Мысал ретінде келесі үзіндіні қарастырып көрелік:

Түпнұсқа:

- *'There she goes,' Keegan said, started the engine and slid the big car into the line of traffic causing one driver to brake violently and curse at the top of his voice. With a show of expert driving, Keegan moved from one lane to the other until the Thunderbird caught up with the Cooper.*

- *'She's going like a bat out of hell,' Silk said, his hat resting on the back of his head. 'These kid drivers are crazy.'*

- *'She doesn't drive so badly,' Keegan returned. 'She's got the knack. I can tell. I'd like to see how she would handle this job.'*

Перевод:

- *Это она, - вполголоса проговорил Киган, заводя двигатель и устремляя большую машину вслед юркому «остин-куперу». Мастерски лавируя, он пристроился в хвост машины Ноны.*

- *Несется сломя голову, - заметил Силк, сдвигая шляпу назад. - эта молодежь дуреет, когда садиться за руль.*

- *Напротив, она классный водитель, - возразил Киган. - Почти профессионал. Это нам в свое время пригодиться.*

Аудармасы:

- *Мінеки өзі, - деді Силк, машинаны оталдырып, «Остин-купер» машинасының артнан қуа жөнелді. Машинаны аса шабарлікпен айдайтын Силк, көп ұзамай Нонаның машинасының ізіне түсті.*

- *Қалай, қалай ұшады өзі, - деп*

Силк бас киімін жекесіне ысырды. Қазіргі жастар рөльдің басына отырса болд, қуып кетеді екен.

- Қайта оның осылай айдайтыны жақсы болды. өзі құдды бір кәсіпқой айдаушы сияқты. Бұл әдеті кейінірек өз септігін тигізер.

Бұл жағдайда қарап отырсаңыз, автор *«like a bat out of hell»* тұрақты тіркесі қолданылған. Тікелей аудармасы: «тозақтан шыққан жарқанат секілді». Жалпы мағынасы «очень быстро»; «со всех ног»; «пулей»; «вихрем»; «что есть духу»; «резво»; «что есть мочи»; «на всех парусах»; «как угорелая кошка», «как на крыльях», яғни, «өте жылдам» деген мағынаны білдіреді. осы тіркестің орыс тіліндегі аналогтары келесідей беріледі: «не чуя под собою ног»; «с быстротой молнии»; «как черт из табакерки»; «как угорелый» «сломя голову»; «сломя ноги»; «очертя голову». Қазақша аналогы ретінде келесі тұрақты тіркестерді пайдалануға болады: «қас пен көздің арасында», «зыр жүгіру», «дедек қағу», «қол-аяғы жерге тимеу», «тыным таппау», «алды-артына қарамау», «екі өкпесін қолына ала жүгіру», «алас ұру». *«Like a bat out of hell»* тұрақты тіркесінің шығу тарихына келер болсақ, аталмыш идиома Ұлыбританияда, яғни ағылшындар арасында XVIII орта сынан бастап кең қолданысқа түсті. Ағылшындар ерте кезде жарғанаттарды сонау Яков патшаның (Шотландияның королі (1567-1625) әрі, Англияның патшасы (1603-1625) болған Яков VI патша) тақта отырған кезінен жалғау алған жалмауыз кемпірлермен

(ведьмы) және оккультизммен (табиғатта жоқ құпия күшке сену, соқыр сенім) байланыстыратын. Жарғанаттар тозақ сияқты тастай қараңғы жерлерде мекендеп, ұшқанда құдды мысықтан бір үрейленген тышқан секілді байбалам салып, шапшаң әрі үстіне шаң жуытпастан жылдам ұшатындықтан, соларға ұқсата отырып осы тұрақты тіркес пайда болды. сондықтан да, тұманды Альбион елінде болғанда *«Wow, he's going like a bat out of hell»* деп жатқан біреуді естісеңіз таң қалмаңыз.

Ағылшындар үшін үй мен отбасы бірден бір құнды нарсе болып табылады. оны үй және отбасына қатысты көптеген тұрақты тіркестер мен мақал-мәтелдердің молдылығынан байқауға болады. Мысалы: халық арасында кең тараған келесідей ағылшын мақалдары: «My house is my castle». Осы тақырыпқа байланысты шығармадан алынған келесі үзіндіні қарастырып көрейік.

Түпнұсқа:

As Keegan came out of the smoke laden atmosphere, O'Brien looked warily at him. He didn't like Keegan. He knew he was dangerous and a professional killer.

'Hi, Shane,' Keegan said. 'Looks like you have a big house.'

'It's early yet,' O'Brien returned. 'It'll be quite a night by two o'clock. There's a Flat-top parked in the bay. The boys keep coming.'

Перевод:

Обрайен, высокий рыжеволосый ирландец с серо-голубыми глазами и перебитым носом, с опаской глянул на Кигана. Он не любил этого красавца, так как

знал, что Киган опасен: профессиональный убийца.

Привет, Шайн, - поздоровался Киган. – Похоже дела у тебя идут хорошо.

Как сказать. Еще слишком рано, - проворчал Шайн. – Ты бы посмотрел что здесь будет твориться в два часа. Сегодня в гавань зашел лайнер. Представляешь, сколько здесь будут матросов!

Аудармасы:

Обраиен, ұзын бойлы, жирен шашты, көк ала көзді ирландық Киганға сақтықпен қарады. Ол бұл сымбатты жігітті онша ұната бермейтін, себебі оның кәсіби кісі өлтіруші екенін жақсы білетін.

Сәлем, Шейн, - деп амандасты Киган. – Байқаймын, келушілерің бүгін жеткілікті екен.

Қайдағы,әлі тым ерте, - деді Шейн. Кешкі екіде не боларын көрсең зой. Бүгін айлаққа лайнер келеді. Кешке жақын мұнда қаншама матростардың болатыны өзін елестетіп көрші енді.

Бұл үзіндіде «have a big house» тұрақты тіркесі «жұмысын өрге басты» немесе орыс тілінде «дела идут в гору», яғни ісі жақсы жүріп жатыр деген мағынаны білдіреді. Мектеп бітіре салысымен, кез келген ағыншын азаматы өзінің ата-анасының үйінен бөлек шығуға және өзінің жеке үйінде тұруға ұмтылылады. Бұл өз кезегінде олар үшін басты мақсаты, арманы, тіпті дәстүрнеайналды декте артық айпас едік. Себебі, Англияда жеке үйіңнін болуы абырой, бедел болып табылады. үйдің қандашықты

маңызды екендігін көрсету мақсатында олар үйлеріне атау береді. Сондықтанда, егер сенің өз үйің болса, ісіңнің өрге басқанын білдіреді. Осыған байланысты аталмыш тұрақты тіркес «have a big house» пайда болды.

Қорытындылай келе, ұлттық менталитет күнделікті тұрмыста, салт-дәстүр арқылы, тарих пен мәдениеттің қиысар нүктесінде пайда болатын, осы елді өзге елдерден айрықша қылып көрсететін ерекшеліктері арқылы айқындалады. Осындай ерекшеліктердің барлығын да қамти отырып, белгілі бір елдің,, біздің жағдайымызда ағылшын халқының ұлттық менталитетін өзге елдерге таныстырып, жақсы қырынан әлемге паш етуге көмектесетін бірден бір маңызды десем, артық айтпағаным, ұлттық мәдениет ақпарат көзі – көркем шығармалар болып табылады. Көркем шығарма мәтіні экспрессивті, эстетикалық ақпарат беретін құрал болғандықтан, оның оқырманға немесе тыңдарманға образды-эмоциональді әсер ететін ерекшелігі бар.

Көркем мәтін – бұл автор өз мәдениетінің ортасында ғасырлар бойы, атадан балаға мұра болып берілген дәстүрлері, сол елге ұлттық реңк беріп тұратын ғұрыптары мен ырымдары, сондай-ақ наным-сенімдері, тарихы мен аңыз-әңгімелерін өсе келе бойына сіңіріген барлық ақпараттарды қолына қалам алып қағаз бетіне түсірген баға жетпес ұлттық туынды болып табылады.

Көркем мәтіннің түпкі мақсаты- бұл мәтінді қабылдаушының тілдік

тұлғасын дамыту, сондай-ақ, мәдениет саласында өзінің өмірлік тәжірибесі мен адамзат тәжірибесін теңестіре отырып, оқырманның мәдени-тарихи тәжірибесі туралы түсінігін одан әрі кеңейту болып табылады [Фазылзянова, 2009: 21]. Сонымен, көркем мәтін ұрпақтан-ұрпаққа таралған әлеуметтік, тарихи және көркем тәжірибесінің арасындағы байланыстырушы көпір ретінде қызмет атқарып, өз кезегінде адамзат мәдениетінің тұрақты дамуын қамтамасыз ететін көркем дәстүрлердің жалғасуына ықпалын тигізеді.

ӘДЕБИЕТ

- [1]. Новиков Л. (1988) Художественный текст и его анализ. М:Рус.яз.. – 256 с.)
- [2]. Файзуллаева Р. (1979) Национальный колорит и художественный перевод. — Ташкент: Фан УзССР, 1979. — 112 с. [Fajzullaeva R. Nacionalnyj kolorit i xudozhestvennyj perevod. —Tashkent: Fan UzSSR, — 112 s.]
- [3]. Антипов, Г. (1989) Текст как явление культуры / Антипов Г. А., Донских О. А., Марковина И. Ю., Сорокин Ю. А. — Новосибирск: Наука, Сиб. Отд-е,-С.77.
- [4]. Кулибина Н. (2001) Зачем, что и как читать на уроке.-Санкт-Петербург,-С37.
- [5]. Белинский Г. (1973) Сборник сочинений – Москва. 3б.
- [6]. Гачечиладзе Г. (1961) Проблема реалистического перевода. Тбилиси: Автореферат докторской диссертации
- [7]. Юсупов К. (2001) Толғауы тоғысқан қызыл тіл. Егемен Қазақстан
- [8]. Chase, J. (1979). Electronic books: Believed violent. London: Panther. Дата обращения 23.04.2019 <https://ireadanybook.com/ebook/believed-violent-690477>
- [9]. Чейз, Дж. (1994). Фанатик. Минск: Эридан. (роман, перевод [Н. Краснослободского](#)), стр. 301-462
- [10]. Чейз, Дж. (2002) «Із Қалмасын» Перевод с англ. Арапбаева, Ж. Жумадилов, Астана.
- [11]. Фазылзянова Г. (2009) Понимание художественного текста как креативно-онтологический феномен. Дисс ... диссертация ... д-ра культурологии. – СПб.

LITERARY TEXT AS A SOURCE OF NATIONAL-CULTURAL INFORMATION

Kalambayeva N.¹

¹Second year Master's Degree Student,
6M020700 – Translation Studies
KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
E-Mail: nurila.kalambayeva@mail.ru

Abstract: The article considers the literary text as a source of national and cultural information. The author of the article offers different views of scientists about the national value of a literary text and mentions the important role of their translation. In addition, as an example, the author uses the stories of the world-famous English writer J.H. Chase and their translations into Russian and Kazakh languages.

Key words: text, literal texts, national mentality, idioms, translation.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ТЕКСТ КАК ИСТОЧНИК НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ ИНФОРМАЦИИ

Каламбаева Н.¹

¹Магистрант 2 года обучения,
специальность 6M020700 – Переводческое дело
КазУМОиМЯ им. Абылайхана
Алматы, Казахстан
E-Mail: 904197@mail.ru

Аннотация: В статье был рассмотрен художественный текст в качестве источника национально-культурной информации. Автор статьи предлагает различные взгляды учёных о национальной ценности художественного текста и упоминает о значимой роли их перевода. А также, в качестве примера автор статьи использует рассказы всемирно известного английского писателя Дж. Х. Чейза и их переводы на русский и казахский языки.

Ключевые слова: текст, художественные тексты, национальный менталитет, фразеологизмы, перевод.

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ
УНИВЕРСИТЕТІ
ҚАЗАҚСТАН АУДАРМАШЫЛАРЫ ҚОРЫ

ОРТАЛЫҚ-АЗИЯ
АУДАРМА ІСІ ЖУРНАЛЫ

ЦЕНТРАЛЬНО-АЗИАТСКИЙ ЖУРНАЛ
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ

CENTRAL ASIAN JOURNAL OF
TRANSLATION STUDIES

1(2) 2019

**ҚАҢТАР-НАУРЫЗ 2019 Ж.
ЯНВАРЬ-МАРТ 2019 Г.
JANUARY-MARCH 2019**

Журнал 2018 жылдың қантар айынан шыға бастаған
Издается с января 2018 года
Published since January 2018

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published quarterly